

גאוגרפיה — אדם וסביבה

ארץ-ישראל והמזרח התיכון

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון	—	גאוגרפיה של ארץ-ישראל	—	(28x2)	—	56 נקודות
פרק שני	—	גאוגרפיה של המזרח התיכון	—	(22x2)	—	44 נקודות
					—	סה"כ 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש:
- (1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך
(ללא המילון למונחי הגאוגרפיה).
 - (2) אטלס כרטא — פיזי, מדיני, כלכלי, חברתי, משנת 1993 ואילך.
 - (3) אטלס כרטא אוניברסלי.
 - (4) אטלס ישראל החדש — האטלס הלאומי **מהדורת 2008**.
 - (5) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.
 - (6) מפה גאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.
- ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

השאלות

פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל (56 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 28 נקודות).

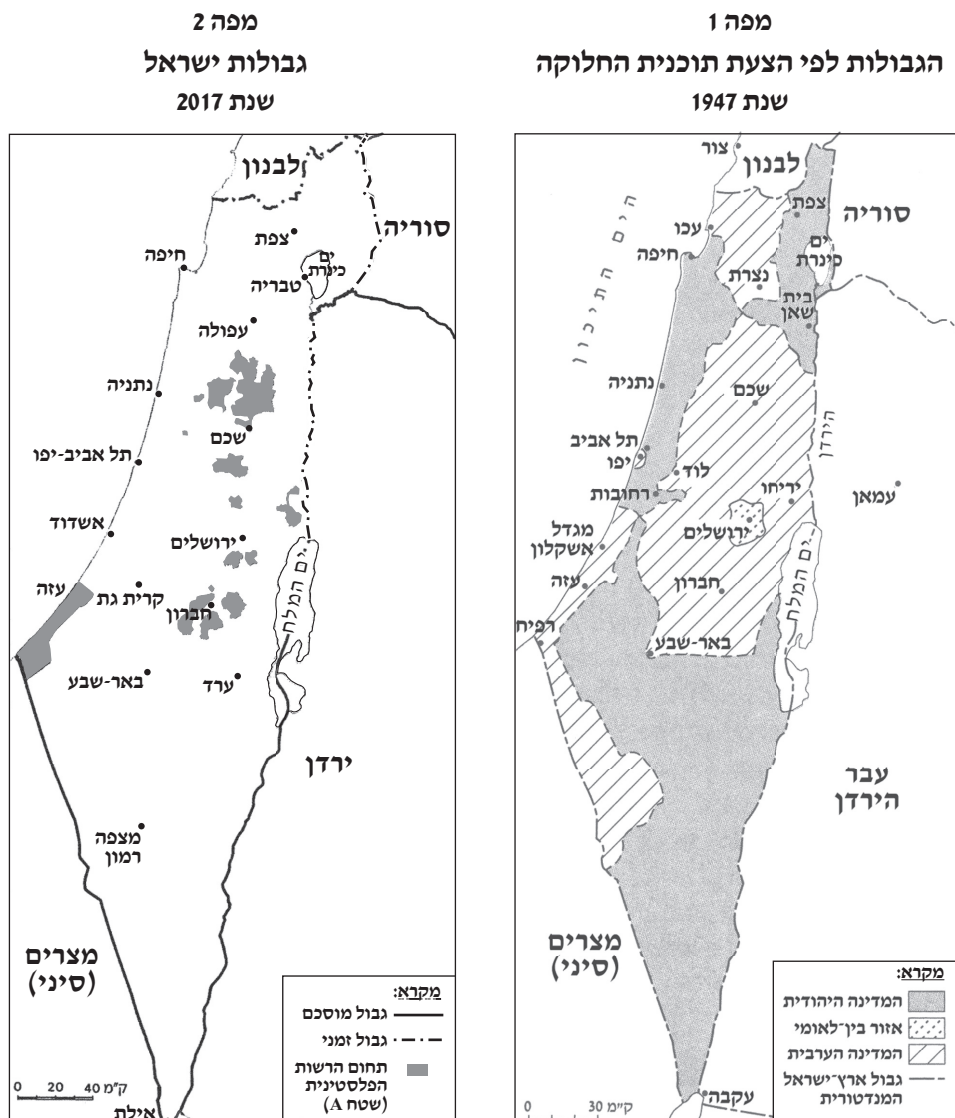
בשאלות שבחרת ענה על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. גבולות ישראל

הגבולות שבין ישראל לשכנותיה מושפעים מאירועים היסטוריים ופוליטיים ומתוואי הנוף שהגבולות עוברים בהם.

לפניך שתי מפות — מפה 1 המציגה את הגבולות של מדינת ישראל על פי הצעת תוכנית החלוקה בשנת 1947,

ומפה 2 המציגה את גבולות המדינה בשנת 2017. עיין בהן, וענה על הסעיפים א-ב שבעמוד הבא.

א. עיין במפה 1 ובמפות שבאטלס, וענה על התת־סעיפים 1-2.

(1) הסבר עיקרון אחד שהיה הבסיס לקביעת הגבולות על פי תוכנית החלוקה בשנת 1947. (5 נקודות)

(2) ציין שני שמות של אזורים גאוגרפיים הנמצאים בשטח של המדינה היהודית, ושני שמות של אזורים

גאוגרפיים הנמצאים בשטח של המדינה הערבית, על פי תוכנית החלוקה. (7 נקודות)

ב. (1) הסבר את המושגים "גבול מלאכותי" ו"גבול טבעי". (6 נקודות)

(2) עיין במפה 2 ובמפות שבאטלס. ציין את השם של האזור הגאוגרפי שעובר בו הגבול שבין ישראל ללבנון,

ואת השם של האזור הגאוגרפי שעובר בו קטע הגבול בין ישראל לירדן מִים המלח למפרץ אילת.

קבע איזה מן הגבולות האלה הוא גבול טבעי, ונמק את קביעתך.

(10 נקודות)

2. בצורת

קרא את הקטע שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחריו.

בעונת המשקעים 2012-2013 – מאוקטובר 2012 עד מאי 2013 – היו כמויות הגשמים שנמדדו בצפון הארץ,

בצפון השומרון ובמישור החוף הצפוני והמרכזי מעל הממוצע הרב־שנתי.

בחודשים פברואר ומרס באותה עונה ירדו מעט מאוד משקעים. כמויות הגשמים בחודשים אלה היו מן הנמוכות

שנמדדו מאז החלו למדוד משקעים בארץ.

(מעובד על פי נתוני השירות המטאורולוגי)

א. קבע מהו סוג הבצורת המתואר בקטע, ונמק את קביעתך. (8 נקודות)

ב. ציין סוג נוסף של בצורת, שאינו מתואר בקטע, והסבר שני נזקים שעלולים להיגרם מבצורת מן הסוג שציינת.

(10 נקודות)

ג. (1) הסבר מהו קו הצחיחות (קו הבצורת). (4 נקודות)

(2) בשנים שחונות ובשנים ברוכות בגשמים המיקום של קו הצחיחות משתנה.

ציין מהו השינוי העיקרי במיקומו, והסבר את השפעת השינוי שציינת על חקלאות הבעל.

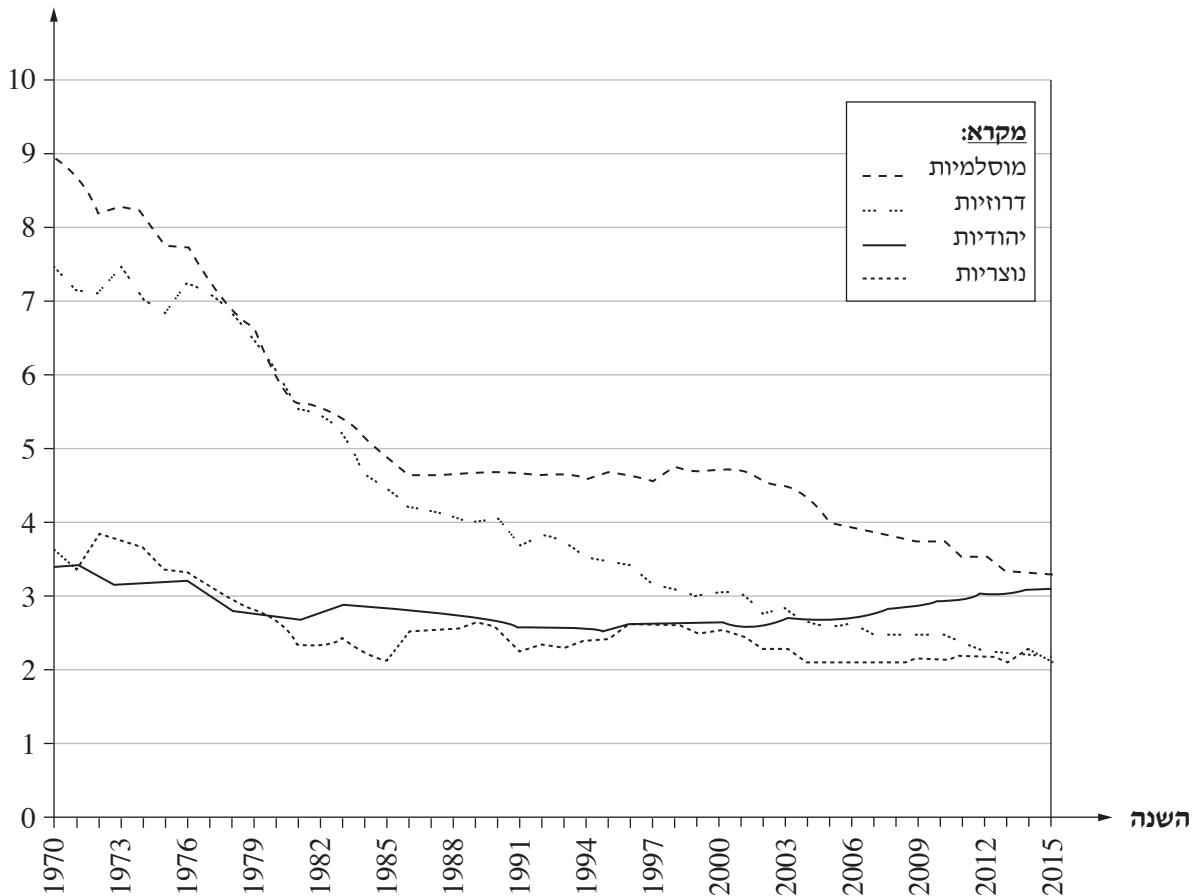
(6 נקודות)

3. אוכלוסייה

בגרף שלפניך מוצג שיעור הפרייון של נשים בישראל, לפי דת, בשנים 1970-2015.
עייני בגרף, וענה על הסעיפים א-ג שאחריו.

שיעורי הפרייון של נשים בישראל, לפי דת
(2015-1970)

מספר ילדים ממוצע לאישה

(מתוך האתר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה)

א. ציין קבוצה דתית אחת באוכלוסייה שחל שינוי ניכר בשיעור פרייון הנשים בה, והצג שלוש סיבות אפשריות לשינוי זה. (14 נקודות)

ב. תאר את ההשפעה של השינוי בשיעור פרייון האישה של הקבוצה הדתית בסיני בסעיף א על מבנה הגילים של קבוצה זו. בתשובתך השתמש במושגים אוכלוסייה תלויה צעירה ואוכלוסייה יצרנית. (7 נקודות)

ג. יש הטוענים כי שיעור פרייון נמוך מאוד הנמשך תקופה ארוכה עלול לפגוע בכלכלת המדינה וביכולת שלה לספק שירותים ברמה נאותה לתושביה. הסבר טענה זו. (7 נקודות)

4. גלעין ושוליים

לפניך טבלה ובה נתונים דמוגרפיים וכלכליים בשלושה אזורים בישראל. עיין בטבלה, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.

שיעור האוכלוסייה, הכנסה חודשית ממוצעת לנפש ושיעור המובטלים בישראל, בשנת 2016

האזור	שיעור התושבים מתוך כלל האוכלוסייה בישראל (באחוזים)	הכנסה חודשית ממוצעת לנפש (בש"ח)	שיעור המובטלים (באחוזים)
צפון	16.8	8,881	6.1
מרכז	40.9	13,201	4.1
דרום	14.4	9,293	6.6

(מעובד על פי העיתון גלובס)

א. קבע איזה אזור בישראל הוא גלעין, ואילו אזורים הם שוליים.

נמק את קביעותיך על פי שני נתונים מן הטבלה המאפיינים את הגלעין ושני נתונים מן הטבלה המאפיינים את השוליים (סך הכול – ארבעה מאפיינים). (8 נקודות)

ב. ציין שני גורמים להבדל בין אזור הגלעין ובין אזורי השוליים.

הסבר כיצד כל אחד מן הגורמים משפיע על הנתונים המוצגים בטבלה. (10 נקודות)

ג. לפניך רשימה של דרכים לצמצום הפערים בין גלעין לשוליים.

בחר בשתיים מן הדרכים שברשימה, והסבר כיצד כל אחת מהן יכולה לצמצם את הפערים בין הגלעין לשוליים. (10 נקודות)

- פיתוח רשת מסילות ברזל
- הקמה של מוסדות להשכלה גבוהה באזורי השוליים
- הקמה של בתי חולים באזורי השוליים
- חוק עידוד השקעות הון
- תוכנית "בנה ביתך" באזורי השוליים

5. זיהום אוויר – מדרש תמונה

בכל אחת מן התמונות 1-3 שבנספח נראה מקור לזיהום אוויר. עיין בהן, וענה על הסעיפים א-ג.

א. בחר בשתיים מן התמונות, וציין מהו המקור לזיהום האוויר בכל אחת מהן. (8 נקודות)

ב. הסבר מהי תחנה לניטור אוויר, ותאר כיצד היא מסייעת בהתמודדות עם זיהום אוויר. (10 נקודות)

ג. (1) הסבר את המושג "פיתוח בר-קיימה". (5 נקודות)

(2) המודעות של האוכלוסייה לפיתוח בר-קיימה עשויה להשפיע על זיהום האוויר. הסבר כיצד. (5 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

6. שירותים – אטלס ישראל החדש

א. לפניך רשימה של סוגי שירותים.

מיון את סוגי השירותים שברשימה לשתי קבוצות – שירותים ציבוריים ושירותים יצרניים (עסקיים).
(8 נקודות)

- פיננסיים
- בריאות
- חינוך
- ביטוח וייעוץ עסקי
- רווחה
- מחקר ופיתוח
- ביטחון

ב. עיין בשתי מפות באטלס ישראל החדש:

מפה ז – המועסקים בפיננסיים לפי נפות 1983, 2003, בעמוד 61מפה א – מחוזות, נפות ואזורים טבעיים, 2007, בעמוד 8

ציין את הנפה שבה היה מספר המועסקים בפיננסיים בשנת 2003 הגבוה ביותר, והסבר גורם אחד לכך.
(10 נקודות)

ג. ישראל משתלבת בכלכלה הגלובלית.

הסבר שתי השפעות של השתלבות זו על ענף השירותים הפיננסיים של ישראל.
(10 נקודות)

שים לב!

שאלה 7 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "רב שיח בנושא הקונפליקט סביב אנרגיית הרוח בישראל" מאת ג' הראלי ואח' (2015). בתוך אקולוגיה וסביבה, 6, עמ' 128-137.

7. מאמר – "רב שיח בנושא הקונפליקט סביב אנרגיית הרוח בישראל"

א. (1) הסבר מדוע הרוח נחשבת למשאב מסוג אנרגייה מתחדשת. (6 נקודות)

(2) על פי המאמר, הצג שתי מטרות של הפקת אנרגייה מן הרוח, והסבר כל אחת מהן. (14 נקודות)

ב. הפקה של אנרגייה מן הרוח מעוררת בישראל דילמה בתחום של שימור מול פיתוח.

על פי המאמר, הסבר דילמה זו באמצעות דוגמה אחת. (8 נקודות)

פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון (44 נקודות)

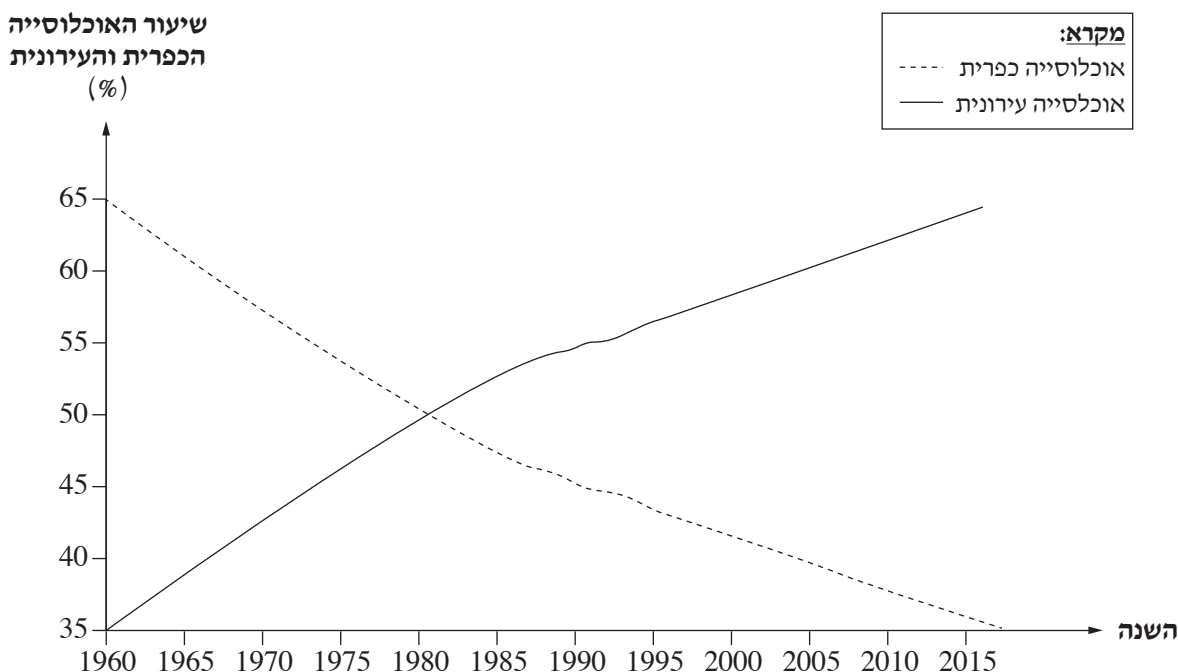
ענה על שתיים מן השאלות 8-12 (לכל שאלה — 22 נקודות).
בשאלות שבחרת ענה על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

8. אוכלוסייה

בגרף שלפניך מתואר השינוי בשיעור האוכלוסייה הכפרית ובשיעור האוכלוסייה העירונית במזרח התיכון ובצפון אפריקה בשנים 1960-2015. עיין בגרף, וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

שיעור האוכלוסייה הכפרית והאוכלוסייה העירונית במזרח התיכון ובצפון אפריקה

(1960-2015)

(מתוך האתר של הבנק העולמי)

א. (1) ציין מהי מגמת השינוי בשיעור האוכלוסייה הכפרית, ומהי מגמת השינוי בשיעור האוכלוסייה העירונית

במזרח התיכון ובצפון אפריקה. (3 נקודות)

(2) הסיבה העיקרית למגמת השינוי בשיעור האוכלוסייה הכפרית היא הגירה לעיר.

הסבר שלושה גורמים להגירה זו. (12 נקודות)

ב. מגמת השינוי בשיעור האוכלוסייה הכפרית תורמת להתפתחות מדרג עירוני של עיר ראשה ברוב מדינות

המזרח התיכון. הסבר מדוע. (7 נקודות)

9. תעשייה

א. בטבלה שלפניך מוצגות ערים בשלוש מדינות במזרח התיכון ומובאים ענפי התעשייה בכל אחת מערים אלה. בחר באחת מן המדינות. עיין באטלס, והסבר שני גורמי מיקום של ענף התעשייה בכל אחת מן הערים במדינה שבחרת (סך הכול – ארבעה גורמים). (12 נקודות)

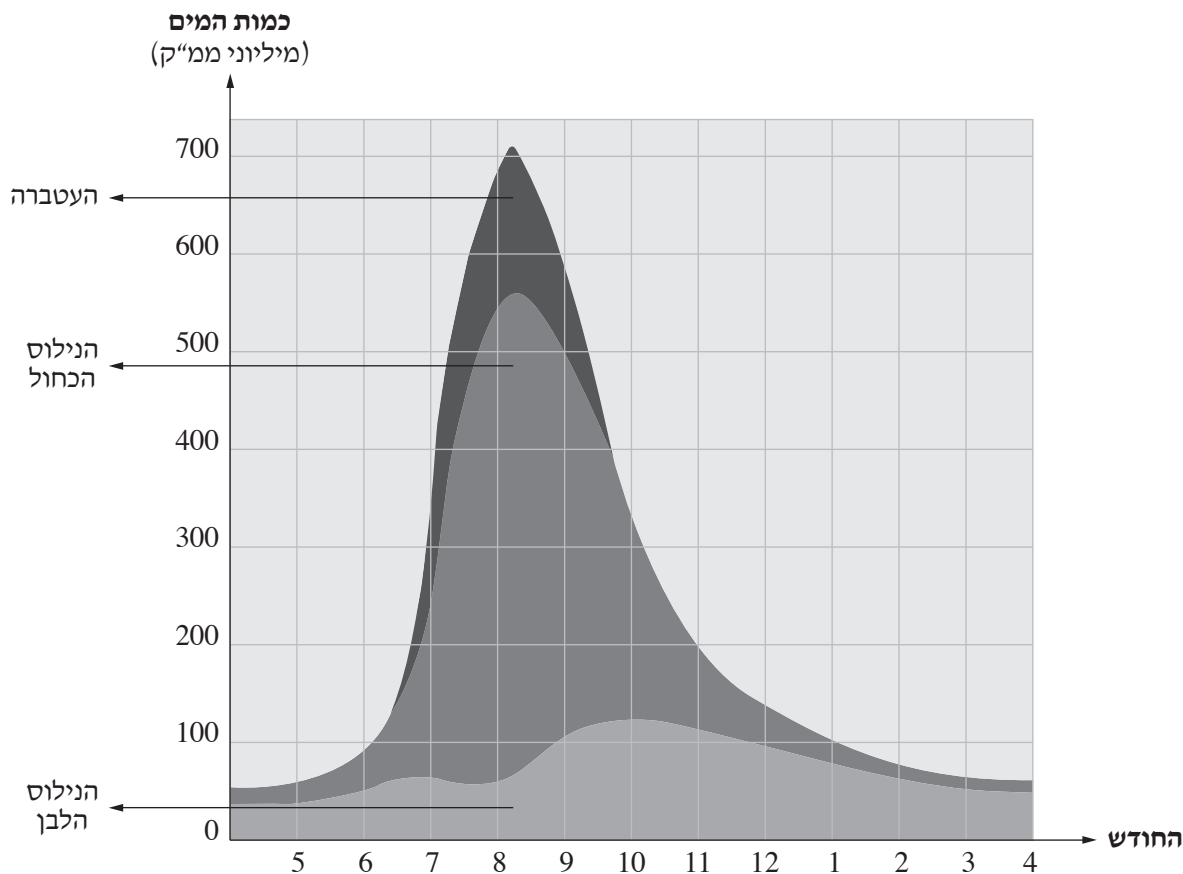
המדינה	ערים	ענפי התעשייה
מצרים	קהיר	טקסטיל
	אַסְוֵן (אַסְוָאן)	פלדה
טורקיה	זונגולדק	פלדה
	איזמיר	מזון / טקסטיל
איראן	אבדן	תעשייה פטרוכימית
	איספהן	טקסטיל

ב. הסבר שני קשיים לפיתוח תעשייה בהיקף נרחב ברוב מדינות המזרח התיכון. (10 נקודות)

10. הנילוס

לנילוס שלושה מקורות: הנילוס הלבן, הנילוס הכחול והעטברה.
בגרף שלפניך מוצג משטר הזרימה של כל אחד מן הנהרות האלה. עיין בו, וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

משטר הזרימה בנהרות

(מתוך האתר www.mbaron.net)

- א. (1) ציין במה **דומה** משטר הזרימה של **הנילוס הכחול** למשטר הזרימה של **העטברה**, והסבר את הגורם המשותף למשטרי הזרימה האלה. (6 נקודות)
- (2) ציין מה מאפיין את משטר הזרימה של **הנילוס הלבן**, והסבר את הגורם למשטר זרימה זה. (6 נקודות)
- ב. הסבר שתי בעיות הנגרמות למדינות השוכנות באגן הניקוז של הנילוס בגלל משטר הזרימה בנהר. (10 נקודות)

11. נמל עקבה

- א. ציין את מיקומו של נמל עקבה, ותאר שני יתרונות ושני חסרונות של מיקום זה. (15 נקודות)
- ב. הסכם השלום בין ירדן ובין ישראל מאפשר לירדן להשתמש בנמלי ישראל כדי לייצא ולייבא סחורות ומטענים. האם השימוש של ירדן בנמלי ישראל עשוי להשפיע על הייצוא והייבוא בנמל עקבה? נמק את תשובתך. (7 נקודות)

שים לב!

שאלה 12 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "אסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי" מאת מאיר ליטבק. המאמר לקוח מן הספר המזרח התיכון בפתח המאה ה-21 – מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה.

12. מאמר – "אסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי"

על פי המאמר, בעולם הערבי רווחות שתי אידאולוגיות:

— אידאולוגיה אסלמית

— אידאולוגיה ערבית לאומית

- א. על פי כל אחת מן האידאולוגיות, תאר את התפיסה בנוגע לשיתוף הקבוצות האתניות בניהול המדינה. (12 נקודות)

- ב. (1) הסבר מהו פלורליזם פוליטי. (5 נקודות)
- (2) בחר באחת ממדינות המזרח התיכון המוזכרות במאמר, והסבר כיצד בעבר בא לידי ביטוי פלורליזם פוליטי בניהול של המדינה שבחרת. (5 נקודות)

בהצלחה!

נספח לשאלה 5 מדרש תמונה — זיהום אוויר בישראל

תמונה 1

תמונה 2

תמונה 3